

Dr. Helgi Pjeturss.:

Hekla. Gosmyndanir og fleira

I.

HIKLAUST tel jeg myndina af Heklu vera merkilegustu kvikmyndina sem jeg hefi sjeð.

Hversu furðulegt — svo að jeg nefni það eitt, þó að margs annars væri að geta — er að sjá renna fram hið rauðglóandi fljót, sem á upptök sín í fjallinu, og verður að hraungrjóti þegar það frýs, eða, með öðru orði, storknar. Og ekki þótti mér síður merkilegt að sjá mennina sem voru þarna að verki, með þeim árangri, að miklu fullkomnari vitneskja mun verða til um þetta gos en nokkurt annað hjer á landi. Og þarna hefir þurft við ekki einungis áhuga og kunnáttu, heldur einnig það sem engar ýkjur eru að kalla hetjuhug.

Hefir það því miður, einsog kunnugt er, sorglega sannast, með hve miklum háska verk þetta hefir verið unnið. Þarna hafa afbragðsmenn að verið, og jeg er að vona að hin aðdánlega framkoma þeirra gagnvart þessum merkilegu tíðindum í jarðsögu Íslands, geti orðið til að greiða fyrir því, að komið verði upp þessari stofnun til rannsókna á jarðfræði Íslands, sem svo mjög er nauðsynleg, og mikla þýðingu mundi geta fengið, ekki einungis fyrir íslenska menningu, heldur einnig alþjóðleg vísindi.

Jeg skrifaði um þetta mál grein sem kom í Lesbók Morgunblaðsins í júlí 1946, en hafði því miður ruglast svo í setningu, að varla er öðrum en miklum gáfumönnum trúandi til að hafa komist fram úr henni.

Gat jeg þar um, hversu góðu iði íslensku, er hjer nú á að skipa til jarðfræðirannsókna, og nefndi þá menn held jeg flesta; og eins, að nú er til í þessum efnum, sum áriðandi sjerþekking, sem vjer hinir eldri jarðfræðingar íslenskir, höfðum ekki til að bera, og að visu meðfram af því, að hún er að verulegu leyti, nýtilkomin.

II.

Hekla er sjerstaklega eftirtektarvert eldfjall. Um Heklugos er ekki getið fyr en rúnum 200 árum eftir landnám Ingólfs (1104), og býsna ólíklegt, að ekki hefði verið í frásögu fært, ef hún hefði gosið áður, eftir að land byggðist. Vjer getum í hömr-um og brekkum glögglega sjeð hvernig gosaldir og aldir sem ekki gaus, hafa skift á í jarðsögu landsins, síðustu aldaþúsundirnar áður en Ísland byggðist. Og ýmislegt bendir nú til þess, og þarámeðal saga Heklu, einsog vikið var á, að það hafi verið í upphafi slíkrar gosaldar, eða um endalok hvíldaraldar, sem landnámið varð. Arið 1783, gaus hjer einsog aldrei áður eftir að ís-

lensk þjóð varð til, og munaði þá minstu að landið yrði með öllu óbyggilegt. Sprungusvæði suðvestur af Vatnajökli, þar sem gos þetta varð, er eitt hlöðungsta hjer á landi, og virðist þar vera um sjerstaklega uggvænlegt hættusvæði að ræða. Og þó að nógar ástæður sjeu til þess aðrar, þá ætti þetta að geta orðið til að ýta mjög undir, að íslenskir jarðfræði rannsóknastofnun væri komið upp.

Það væri undireins mjög mikill vert, ef jarðfræðipekkingu yrði komið í það horf, að segja mætti fyrir eldgos, og það eigi alljarðfræðirannsóknastofnun væri gera sjer ennþá stærri vonir um framtíð vísindanna, og jafnvel svo, að þar kæmi, að nota mætti eldgoðaorkuna í þágu mannkynsins. Og vilji einhver staðhæfa, að þetta sje ekki einungis ólíklegt, heldur alveg ómögulegt, þá vil jeg biðja menn að ihuga hvernig snúist hafa mundi verið við því, fyrir 100 árum — svo að ekki sje lengri tími tiltekinn — ef einhver hefði sagt, að fossanna mætti nota til þess að framleiða ljós og hita í hýbýlum manna, auk margs annars, sem sumt væri jafnvel óframkvæmanlegt ef ekki nyti afls fossanna við.

Leiðrjetting.

I grein eftir mig hjer í blaðinu 7. nóv. hafði i fyrirsögninni misprentast: sögu og fortíð. A. að vera: sögu og framtíð.

28. nóv. 1947.

Helgi Pjeturs.

10 des. 1947. ~~1947~~ '47